

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Чепис Олеся Іванівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Введення воєнного стану Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року передбачає обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб на період дії особливого правового режиму задля проведення необхідних заходів необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Стаття 55 Конституції України, яка гарантує права інтелектуальної власності, не входить до переліку конституційних прав, які обмежуються в період дії воєнного стану. Тобто воєнний стан не може слугувати виправданням ігнорування чи порушення прав інтелектуальної власності (далі ІВ). А оскільки запозичити досвід країн ЄС чи інших розвинених країн в цій ситуації не видається можливим, Україна самостійно напрацьовує механізми, які забезпечують функціонування сфери ІВ в умовах війни, зокрема:

1. 13 квітня 2022 року набув чинності Закон України від 01.04.2022 року «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України». Ключовим положенням цього Закону є те, на період воєнного стану перебіг строків, пов'язаних із охороною прав ІВ, зупиняється. Перебіг строків продовжується з дня, наступного за днем скасування воєнного стану, з урахуванням часу, що минув до їхнього зупинення. Майнові права інтелектуальної власності, строк чинності яких спливає на день введення в Україні воєнного стану або під час дії воєнного стану, залишаються чинними до дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану. Фізичні та юридичні особи мають право подати документи (заяви, клопотання, заперечення, відповіді тощо) не пізніше 90 днів з дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, без сплати зборів за поновлення,

подовження або продовження строків¹. Вважаємо, що дана норма є важливою, оскільки дає можливість не втратити права інтелектуальної власності у період дії воєнного стану.

2. 22 травня 2022 року було прийнято Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну». Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 вищевказаного Закону України таку символіку не можна використовувати крім іншого в об'єктах авторського права та суміжного права, створених після 24 лютого 2022 року (зокрема латинські літери «Z», «V», офіційну або неофіційну символіку (емблеми) збройних сил Російської Федерації тощо)².

3. 24 березня 2022 р. Верховна Рада ухвалила зміни до чинного законодавства, зокрема до Митного кодексу України в частині надання Кабінету Міністрів України права встановлювати категорії товарів, щодо яких митними органами не здійснюються заходи зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності, передбачені розділом XIV Митного кодексу України. Окрім того, Законом встановлено, що тимчасово, на період дії воєнного, надзвичайного стану, на території України продовження строку реєстрації об'єктів права ІВ у митному реєстрі об'єктів права ІВ здійснюється відповідним програмно-інформаційним комплексом єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів України в автоматичному режимі³. 8 жовтня 2022 р. Уряд прийняв постанову України «Деякі питання здійснення заходів зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності та реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону»⁴, якою врегульовується питання припинення сприяння захисту об'єктів прав інтелектуальної власності

¹ Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

² Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 22.05.2022 р. № 2265-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

³ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

⁴ Деякі питання здійснення заходів із сприяння захисту прав інтелектуальної власності та реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону : Постанова Каб. Міністрів України від 08.10.2022 р. № 1127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2022-п#Text> (дата звернення: 09.04.2023).

через російську агресію, а саме: об'єктів права інтелектуальної власності громадян рф, юридичних осіб, що створені та зареєстровані відповідно до законодавства рф та/або кінцевим бенефіціарним власником яких є громадяни рф чи інші юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства рф, а також якщо виробниками, експортерами або імпортерами товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, є особи, зазначені вище. Крім того, врегульовано питання встановлення зупинення реєстрації об'єктів права ІВ у Реєстрі за заявами правовласників (їх уповноважених представників) фізичних та/або юридичних осіб, до яких застосовано персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до Закону України «Про санкції».

4. Наразі Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) відстежує та блокує всі подані заявки на реєстрацію об'єктів права ІВ, клопотання про продовження строків їх дії, передачу прав та ліцензійні договори для заявників, винахідників чи авторів, або власників з рф, а також ведеться законопроектна робота щодо управління нематеріальними активами у сфері ІВ підсанкційних осіб. Пропонується розглядати вищеперераховані дії як правочини, які суперечать інтересам держави, суспільства, його моральним засадам. Окреме виключення, пов'язане з продовженням чинності на відповідні об'єкти ІВ, пропонується зробити, оскільки такі об'єкти можуть бути передані на користь держави для того, щоб це майно в майбутньому могло стати джерелом отримання доходу і компенсації державі Україна⁵.

5. Формально запровадження воєнного стану не впливає на процес здійснення судочинства. Водночас збройна агресія на певних територіях країни не дає можливості потрапити до суду учасникам процесу. Зміна територіальної підсудності та дистанційний розгляд справ не може в повній мірі забезпечити ефективний захист прав ІВ. Тому сьогодні, як ніколи актуальним є питання використання способів альтернативного вирішення спорів та конфліктів, що виникають у сфері права ІВ. Наразі, такі способи можуть виправдати мету свого виникнення, а саме, допомогти судовій системі здійснювати ефективний захист прав. Крім цього вони можуть бути легко переміщені в цифрове середовище⁶.

⁵ Микола Потоцький (05 Квітня 2023). Законопроект, який розробив ІР офіс, має вирішити нагальні питання підсанкційних нематеріальних активів рф. <https://nipo.gov.ua/ipf-2023-mykola-pototskyi/>

⁶ Галупова Л.І. (2022). Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Одеса, 17 черв. 2022 р. С. 747.

6. На окрему увагу заслуговує думка української дослідниці Гургули О.Б., яка стверджує, що існуючий механізм примусового ліцензування згідно з ТРІПС та українським законодавством про інтелектуальну власність не є ефективним для вирішення проблеми доступу до ліків у такій критичній ситуації, як триваюча війна. Вона пропонує, щоб Україна відмовилася від усіх прав інтелектуальної власності, пов'язаних із основними лікарськими засобами та медичними виробами, щоб уможливити внутрішнє виробництво та шукати будь-який потенційний імпорт генериків та біосимілярів основних лікарських засобів. Така відмова була б виправдана на основі «винятків безпеки» статті 73 (b) (iii) ТРІПС. Це положення дозволяє члену СОТ використовувати заходи для захисту своїх основних інтересів безпеки, вжиті під час війни⁷.

У якості підсумку хочемо зазначити, що попри надзвичайно складні умови воєнного стану, Україна активно напружує та вживає заходи, спрямовані на мінімізацію негативних наслідків для суб'єктів інтелектуальної власності. Вважаємо, що для підвищення ефективності функціонування сфери інтелектуальної власності доцільно запровадити повноцінну диджиталізацію ІР сфери: розробити систему електронного документообігу, де можна не тільки подати заявку, але й бачити свої об'єкти та сплачувати збори за їх підтримання; надати можливість отримання охоронних документів в електронній формі; надати опцію онлайн-управління майновими правами інтелектуальної власності (до прикладу, у застосунку Дія).

⁷ Gurgula, Olga (2022). Saving Ukrainian Lives during the Russian War: Ukraine Must Waive IP Rights under Article 73 TRIPS to Provide Access to Essential Medicines. *SSRN Electronic Journal*. 2022. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4082247> (date of access: 09.04.2023).